

73. ԱԽՊԵՐՈՒԹՈՒՆ

Հըլնում են, չեն հըլնում, իրեք ախպեր են հըլնում: Գալում ա ըստոնց խոր մեռնելու ժամանակը: Սերը տղերքին կանչում ա ու ասում, որ հիրանցից մեկը բղի տունը կառավարա, մե տանը իրեք կառավարող չի հըլնի, պտի մնացած էրկուսը մեկի խոսկը լսան, ենթարկվեն ընդրան, ունեցած-չունեցածը քամուն չըտան, արբուստի վրեն արբուստ հավլցուն: Թե էտ բանն անել չեն կանա, թո բաժնվեն, որն իմալ կանա, թո արբի: Բայց ասավ, որ չըբաժանվեն:

—Բաժանվելուն որ խասավ, տղե՛րք ջան,—ասավ խերը, արբուստը ձեռից կէթա: Մե մարթը չի կանա վարնուցանքն անա, տավար-ոխճարին ուշադրութուն դարցնա, հազար գործ կա, հազար բան: Մնացածը ձեր գործն ա, տղե՛րք,—ասավ խերը, արևը ձեզի տվեց ու գնաց էն աշխարքը:

Տղերքը խելոք տղերք ին, խորը շատ լավ, պատվով թաղին, 40 օր սուր պախին, 40 օրից ետո թրաչվան ու հելան հիրանց բան ու գործին:

Մե օր մեծ ախպերն հիրա միչնեկ ախպորն ասավ.—Համբո՛ ջան, դու հուսումով մարթ ես, քանի տարի խալֆա Սեփոյ մոտը կարթացեր ես, քերեկան ես կարթում, էնօր էլ ժամը Դանելի կարթացիր, բոլորն են զարմացե, արի դու մեր տունը կառավարա, ես ու պստի ախպերս քեզի կըլսանք, մեր խոր ոսիաթը կըկատարենք:

Միչնեկ ախպերն ասավ.—Մեր մեծ ախպերը դու ես: Հիմի դու մեր էրկուսի խըմար խեր էլ ես, ախպեր էլ ես, մեր տունը դու բղի կառավարես, ինչ անենք, թե ես խալֆի մոտ մե էրկու այիր-բեն եմ սովրե: Քո գյանքը վարուցանքով ա հընցե, խողի լիզուն դու ես խասկնում, ոնչ թե մենք, դու բղի կառավարես: Որն ա տեսե՛ պստիկը տուն կառավարա, ջոչ ախպերը ենթարկվի պստիկին: Ամեն ժամանակ էլ ջոչ տղեն ա խոր փոխարեն դարցե տան մեծը, էտ օրենքը հո մենք չե՞նք փոխի: Մեռնեմ օրեքն դրողին, լավ օրենք ա:

Դառնալով պստի ախպորն ասավ.—Սըքո՛ ջան, քո խոսկն էլ ասա՛:

Սրբոն էլ ասավ, որ Հինքը Էրկուսին էլ կենթարկվի, Հըմա տու-
նը բղի կառավարա ասպերը (մեծը):

—Հո աշխարքով մեկ խայտառակ չե՞նք Հըլնի, պապական
օրենքը փոխի,—վերջացրեց Սրբոն:

Էլի մեծ ախպերը հրաժարվավ, որ Հիրա մեծության իրավունքը
չի ուզում օքտագործել:

Շատ որ վիճեցին, դիմեցին Հիրանց տան մեծ քավորին, որը Հի-
րանց խոր հասակին մարթ էր:

—Շնորակալ եմ, սանիկնե՛ր, որ իմ խորհրթին եք դիմե,—ասավ
քավոր Կրբոն,—ես իմ կարծիքը կասեմ:

Ամեն մեկտ թո իրեք օր տունը կառավարա, իրեք օրից ետո կը-
գաք իմ մոտը, կասեք՝ ինչ եք արե, ետո էլ ես իմ կարծիքը կասեմ:
Համաձայն եք:

—Համաձայն ենք,—ասին ախպերները:

—Դե որ համաձայն եք, գացե՛ք, հառաչի իրեք օրը թո կառա-
վարա ձեր մեծ ախպերը: Իրեք օրը որ վերջանա, Հիրկուն կըգաք
մոտս:

Ախպերները գացին տուն:

Հիրկուն մեծ ախպերն հավաքեց ախպերներին, մշակներին ու
ասավ.—Հէքուց կէթաք սարից բոլոր ոխճարները կըբերեք, մոր-
թենք, ծախենք, միսը թանգ ա: Չորանները թո ոխճարը բերեն,
դուք էլ դանակները սրեք, խառաններն էլ թո ամանները պաղրաս-
տեն, սելերն էլ սարքեք, որ տանենք քաղաք:

Չորաններից մեկն ասավ.—Ամառ ա, մորթենք միսը կըփճանա,
ոտի վրա տանենք քաղաք, մորթենք ու թազա-թազա ծախենք:

Մեծ ախպերը ձեն չըհանեց, Հըմա Էրկու ախպերը չորանի վրեն
նեղացան.—Դու մեր ախպոր խոսկին Հընչի՞ ես խոսկ բերում,
կըփճանա, թո փճանա, էլ չըխոսաս, խելք չըսովրցուս:

Մյուս օրը կեսօրին ոխճարը բերին գեղը:

—Կթե՛ք,—ասավ մեծ ախպերը,—հետո մորթենք:

Ոխճարը կլթին, լցին դազանները:

—Լա՛վ, էլ աման չըմնաց, կաթով լինքն են, արեք մածուն ու
պանիր, կարաք, հէքուց կըմորթենք:

Չորանին ասին, որ ոխճարը տանա սարը, եփ հիմաց տան, էն
ժամանակ բերա: Չորանը ոխճարն առավ, գնաց սարը:

Մեծ ախպերն ասավ.—Բերեք առաչ տավարը մորթենք, տա-
վարի միսն հավելի թանգ ա: Կրբո՛, Սրբո՛, գացե՛ք, նախրից տա-
վարը ջոկեք բերե՛ք:

Ախպերներն անխոս գացին, տավարը բերին:

Որ բերին, մեծն ասավ.—Միտքս փոխեցի: Քանի Հըլա եղնե-
րը չենք լծել, էթանք մեր կանանց Հարտերը վարենք, ետո եղները
մորթենք, ոխճարները մորթենք, էթանք քաղաք, թե չէ մեր հսքան
վարնուցանքը վի՞րը թողենք:

Գութանները լծեցին, գացին Հարտերի գլխին կայնան:

—Ե՛տ դարցեք,—ասավ մեծ ախպերը,—չենք վարի, թո մնան,
խասնեն, ետո պաժառ տանք վառենք, էլ հընչի՞ չարչարվենք:

Հսքան բան անելուց ետո իրեք օրն հընցավ:

Ախպերներն հիրկուն էկան քավորի մոտը, ոնց որ հելեր էր,
էնենց ասին:

—Դո՞ւք ինչ կարծիքի եք,—ասավ քավոր Սրբոյին ու Կրբոյին:

—Մեր ախպերն ա, ինչ որ ասում ա, դուզ ա ասում:

—Ձէ՛, տղե՛րք ջան, դուզ չի ասում: Կանանց Հարտը չեն վարի,
հսքան տավարն ու ոխճարը ռաժբարը մորթելու իրավունք չու-
նի: Ձեր մեծ ախպերը ձեզի ա փորցե, տենա ի՞նչ կասեք: Դուք էլ
աբրեք, որ ձեն չեք արել: Էսօրվանից ձեր տունը թո կառավարա
ձեր մեծ ախպերը, տենում եմ, որ ձեր ախպերութունն իսկական
ախպերութուն ա, ձեր խոսկը մեկ ա:

Ըտուց ետո մեծ ախպերն ասավ.—Մեր բաղի մեջը ոսկի կա:
էկեք էնենց փորենք, որ ծառներին ու վազներին վնաս չըտանք,
համ էլ ոսկին գթենք:

Բախերը վերցին գացին: Բաղ մե քանի տարի չին փորե: Փորե-
ցին, ոսկի չըկար, հըմա էտ տարին բաղը զարմանալի բերք տվեց:
Պտուղը ծախին, արին ոսկի փող, դրին տունը:

—Այ թե հուր ա ոսկին,—ասավ մեծ ախպերը,—ոսկին աշխա-
տանքի մեչ ա: Ինչքան շատ աշխատեք, էնքան լավ կաբրեք:

Մե օր էլ կայնան չայի կրաղը, մեծ ախպերն ասավ.—Ափսոս որ
էս ցորենը ջուրը տանում ա:

—Հո՞ւր ա ցորեն, ապե՛ր,—ասին ախպերները:

—Ո՞նց չեք տենում,—զարմացավ մեծ ախպերը:

—Գնացե՛ք բախերը, քլունգները բերե՛ք, մե քանի մարթ էլ
մշա՛կ բերեք, է, գետի ջուրը փոխենք մե յանի, սաբաթը դենեք Հա-
ռեջը, թո ջուրը ցորենը բերա, լցա սաբաթը:

Ախպերները սուսուփուս ենթարկվան: Էստեղ մե ջաղաչ չինե-
ցին: Նոր միայն ախպերները խասկցան հիրանց ախպոր միտքը:
Ջուրն էթում էր, ցորենը գալում, լցվում ամբարները:

Էս գեղում մե չար, Հարուստ մարթ կար, մտածեց ու հինքն հի-
րան ասավ. «Լա՛վ, դուք ընձնից Հարո՞ւստ դառնաք, տենանք՝ վիր
մերը տղա կրբերա, ընձի «Դոնո աղա» են ասում: Հիմի կըտենանք
Դոնո աղի ուժը»:

Դռնո աղեն մե քանի սուլթ վկա բռնեց, թե էս իրեք ախպերն էլ թաքավորին քոֆեցին, հիրանք էլ լսացին: Դռնո աղեն գնաց թաքավորի պալատը, ներկայացավ պիարներին ու ասավ, որ հինքը ուզում ա էթա թաքավորի մոտը, գախտնի բան ունի ասելու:

Թողեցին, մտավ թաքավորի դիվանխանեն, գլուխ տվեց, ձեռները դրեց դռին, կայնավ.—Ասա՛, ի՞նչ ունես ասելու, ի՞նչ գախտնիք ա:

—Թաքավորն աբրած կենա, մեր գեղն իրեք ախպեր կան՝ Սարոն, Սրքոն ու Կրբոն: Էս մարթիք չատ հարուստ են, արուն-ղարունի տեր, հըմա էլի քեզանից դժգոհ են, քեզի քոֆում են: Թաքավորն աբրած կենա, չըկարցա համփերել, սիրտս չըտարավ, էկա, որ քեզի ասեմ:

—Ի՞նչ էր քոֆում, —ասավ թաքավորը:

—Լիզուս չի պտտում, թաքավորն աբրած կենա:

—Ասա՛, ասա՛, կըպտտվի, քո լիզուն էրևում ա, որ պտտվող լիզու ա:

Էս մարթը չըխասկցավ թաքավորի ասածի միտքը, չըխասկըցավ, որ թաքավորն ասում ա, թե դու բամբասող ես, իսկ բամբասողի լիզուն լավ կըպտտա:

—Թաքավոր, ըտոնց մեծ ախպերը քոֆեց քո խորը, մորը:

Էլի էնենց բան ասավ, որ չեմ կանա ասի:

Թաքավորը ծափ տվեց, մտան դրանիկները: Թաքավորն էս մարթուն ասավ՝ վկա ունե՞ս:

—Կա, թաքավոր, բա չըկա՞, իրեք վկա ունեմ:

Թաքավորը կարքադրեց գրել վկաների և մեղադրվողների ազգանունները, չուտ ձիավոր հղրկել էտ գեղը և կանչել դրանց, իսկ էս մարթին չըթողել ոնչ մե տեղ էթա, չանքի նրանք գան:

Թաքավորի հրաման էր, ո՞րը կանա չըկատարա, գլուխ կըթռցնեն առանց դատի ու դատաստանի: Չէր քաչե էրկու սհալթ, բոլորին բերին:

Ինչ էս ախպերներն են, բանից բեխաբար, մեամիտ, դողում են, հիրար են խառցնում.—Հո մե վատ բան չե՞ք արե, որ խաբարը թաքավորին ա խասե, ասե՛ք, հիմանանք, մտածենք, թե ինչ անենք,—ախպերներին էր խառցում մեծը:

—Ապերո՛, մենք ոնչ մե վատ բան չենք արե,—ասին միչնեկ ու պատի ախպերը:

—Ես էլ չեմ արե,—ասավ մեծը,—բա հընչի՞ ա կանչե:

Թաքավորի դիվանխանի դուռը բացվավ: Կանչին Դռնո աղին ու Սարոյին:

Թաքավորն ասավ.— Դռնո՛ւ աղա, պատմա՛ տենանք, ի՞նչ էր ասում Սարոն:

Դռնո աղեն սկսեց կրկնել ավելի խիստ: Թաքավորն աչկի տակով հիշկում էր Սարոյին: Սարոն մացեր ա զարմացուկ: Եփ Դռնո աղեն վերչացուց, Թաքավորը դարցավ Սարոյին՝ խոսա՛:

— Ի՞նչ խոսամ, Թաքավո՛ր, խոսալու բան չունեմ, ես՝ հուր, Թաքավորն՝ հուր: Ճիշտ ա, Թաքավորի հետևից Թաքավորի խորը քոֆում են, հրմա Թաքավորը չի լսում: Քոֆում ա էն մարթը, որը մատնում ա: Հիմի էս մարթը մատնիչ ա, դու լսացիր, Թաքավո՛ր, բայց որ ես չեմ քոֆե, էտի Աստված ա հիմանում:

Կանչեցին վկաներից մեկին: Նա հաստատեց Դռնո աղայի ասածը:

— Օրվա ո՞ր ժամին հայհոյեց, քոֆեց, վկա՛:

— Հառավոտ էր՝ բարի լուսը բացվելուն: Ես, Դռնո աղեն ու էն էրկու վկեքը կայնե խոսում ինք, մեկ էլ տեսանք՝ էս իրեք ախպերը քեզի քոֆելով հիրանց բակից դուս էկան, որ մեզի տեսան, ձենները կղրին ու գացին:

Մյուս վկան էլ էկավ, Դռնո աղայի խոսկերը հաստատեց.— Օրվա ո՞ր ժամին, ո՞րտեղ հայհոյեց:

— Հենց գեղի մեջտեղը, շատ մարթ կար, օրը կեսօրին, մենք հերեսներս թեքինք, որ ըստնց գարչելի հերեսները չըտեսնանք: Քոֆին ու թողին գացին:

Երրորդ վկային կանչին: Սա էլ հաստատեց:

— Որտե՞ղ, օրվա ո՞ր ժամին,— խառցրեց Թաքավորը:

Ջայի կրաղը: Հիրկվա յան էր, գործից ին գալում, չեմ հիմանում հընչի նաղացած ին, քեզի ին քոֆում:

Թաքավորն ասավ.— Դռնո՛ւ աղա, տեսա՞ր՝ մեկն ասում ա հառավոտը հիրանց բակում, մեկն ասում ա՝ կեսօրին գեղի մեջը, մեկն ասում ա՝ հիրկուն չայի կրաղը: Էս գործը կազմակերպված ա: Էն ախպերներին խարցնելու կարիք չըկա:

Ծափ տվեց: Դրանիկներն էկան՝ ըստե կանչե՛ք Ջալլաթին: Ջալլաթը կացինը ձեռին ներս մտավ:

— Տար էս չորսին էլ գլոխները կղրա՛:

Էն եմ ասում, որ, տղե՛րք ջան, ընդոնց գլխները կղրին, էս իրեք ախպերն էկան հիրանց տունը:

Արթարութունը լուում ա, հրմա չի կորում, մե օր էրևում ա: